

Ф. ЕНГЕЛС

ОПИСАНИЕ НА ВЪЗНИКНАЛИТЕ
В НАЙ-НОВО ВРЕМЕ И ОЩЕ СЪЩЕСТВУВАЩИ
КОМУНИСТИЧЕСКИ КОЛОНИИ¹¹⁷

Когато беседваш с хора за социализма или комунизма, често откриваш, че твоите събеседници по същество са напълно съгласни с теб и признават комунизма за нещо прекрасно; «но — казват те — невъзможно е да се осъществи когато и да било нещо подобно». Това възражение е така често, че авторът на тези редове смята за полезно и необходимо да отговори на него с описването на някои факти, които са все още малко известни в Германия и напълно опровергават подобно възражение. Комунизмът, обществен живот и дейност на основата на общност на имуществото, не само е възможен, но вече и фактически се осъществява в много общини в Америка и в една местност в Англия и се осъществява, както ще видим, с пълен успех.

Но ако разгледаме това възражение по-подробно, ще се окаже, че се разпада на две други. Първо, казват, че няма да се намерят работници, които биха се съгласили да изпълняват унизителни и неприятни физически работи; второ, че при наличието на еднакво право относно общата собственост, то членовете на общността ще започнат да спорят за общата собственост и по такъв начин общността отново ще се разпадне. — Да се отговори на първото възражение не е трудно: тези работи, щом като имат обществен характер, престават да бъдат унизителни; освен това от тях ще е възможно почти да се избавим посредством усъвършенствувани приспособления, машини и др. т. Така например в Ню Йорк в един голям хотел общността се чистят със силата на пара, а в комунистическата колония «Хармония» в Англия (за нея ще стане дума по-долу) отходните места, удобно устроени по английски маниер (water-closets), не само се почистват сами, но са снабдени и с тръби, които отвеждат нечистотните направо в голяма изкопана яма. — Що се отнася до второто

възражение, ще отбележим следното: през последните 10—15 години комунистическите колонии забогатяха толкова много, че имат всичко, което могат да си пожелаят, и в по-голямо количество, отколкото могат да употребят, следователно при тях няма никакъв повод за спор.

Читателят ще види, че повечето от описаните по-долу колонии водят своето начало от различни религиозни секти, които имат най-често твърде безсмислени и абсурдни представи за различни неща. Относно това авторът само накратко ще отбележи, че тези представи нямат никакво отношение към комунизма. А също напълно безразлично е дали вярват онези, които доказват на дело осъществимостта на общността, в един бог, в двадесет бога или пък съвсем не вярват в никакъв бог; ако тяхната вяра е неразумна, това е пречка по пътя на общността, а щом като въпреки това общността тук се осъществява, то колко по-възможна би била тя сред хора, свободни от подобни предрасъдъци. Почти всички наскоро създадени колонии са напълно свободни от религиозни заблуди, а от английските социалисти, макар и твърде веротърпими, почти никой не признава никаква религия, поради което ги и обсипват с всякакви клевети и ругатни в лицемерна Англия. Но дори и самите им противници, щом като работата стигне до доказателства, са принудени да признаят, че всички тези клевети са напълно безпочвени.

Първите, които създали в Америка и изобщо в света общество на основата на общността на имуществото, били тъй наричаните шейкери. Това е особена секта, с твърде своеобразни религиозни възгледи, която не признава брака и изобщо не допуска полови отношения и тем подобни. Но тук няма да засягаме това. Сектата на шейкерите възникнала приблизително преди седемдесет години. Нейните основатели били бедняци, които се обединили, за да живеят заедно в братска любов и общност на имуществото и да почитат своя бог по своему. Въпреки че техните религиозни възгледи и особено забраната на брака плашели мнозина, те намирали привърженици и сега образуват десет големи общини, всяка от които има от триста до осемстотин членове. Всяка от тези общини представлява красив, правилно планиран град с жилищни домове, фабрики, работилници, сгради за събрания, хамбари; цветни, зеленчукови и овощни градини, гори, лозя, ливади и орна земя; освен това има и всякакъв вид добитък: коне, крави, овце, свине, домашни птици, повече, отколкото са им нужни, и при това от най-добри породи. Хамбарите им са винаги пълни с жито, а складовете — с тъкани за дрехи; един английски пътешественик*, който ги посетил, дори казал, че не раз-

* — Дж. Финч, *Ред.*

бира защо тези хора, които имат всичко в изобилие, все още работят; явно е, че те работят изключително за прекарване на времето, защото в противен случай не би имало смисъл да вършат това. Сред тях няма нито един човек, който да работи противно на желанието си, и нито един, който напразно би търсил работа. Те нямат приюти за бедни и старопиталища, защото няма нито един бедняк и нуждаещ се, няма безпомощни вдовици и сираци; те не познават нуждата и няма защо да се страхуват от нея. В десетките им градове няма нито един стражар или полицаи; няма съдии, адвокати и войници; няма затвори и исправителни домове; и, все пак, всичко си върви по реда. Законите на страната съществуват не за тях; а ако биха имали предвид само тях, то тези закони би могло да се отменят с успех и никой не би обърнал внимание на това; защото те са най-мирните граждани, нито веднъж не е хвърлян в затвора нито един престъпник. Както вече се каза, те живеят въз основа на пълна общност на имуществото и в отношенията помежду си не познават нито търговията, нито парите. През миналата година английският пътешественик на име Финч посетил един от тези градове, Плезънт Хил, близо до Лексингтън в щата Кентъки. Ето как го описва:

«Плезънт Хил се състои от множество големи, красиви тухлени и каменни къщи, фабрики, работилници, конюшни и хамбари; всички тези сгради се поддържат в образцов вид и са най-хубавите в целия Кентъки. Нивята на шейкерите лесно могат да се познаят по прекрасните каменни огради и по забележителната им обработка; голям брой добре охранени крави и овце пасат по полята, а много угоени свине ядат в овощните градини окапалите плодове. Шейкерите владеят тук почти четири хиляди американски моргена* земя, две трети от която се обработва. Тази колония била основана около 1806 г. от едно единствено семейство, по-късно към нея се присъединили и други семейства и по такъв начин колонията постепенно разраснала; едни донесли малки суми пари, а други — съвсем нищо. Налагало се да се справят с много трудности и да търпят в началото големи лишения, тъй като мнозинството от тях били много бедни; но благодарение на труда, пестеливостта, умереността те преодолели всичко; сега те имат всичко в изобилие и не дължат никому нито стотинка. Понастоящем това общество възлиза на около триста членове, от които петдесет или шестдесет деца под шестнадесетгодишна възраст. Сред шейкерите няма нито господари, нито слуги, и най-малко пък — роби; те са свободни, богати и щастливи. Те имат две училища: едно за момчета, друго за момичета; там ги обучават да четат, пишат и смятат, изучава се английски език и основи на тяхната религия. Те не преподават на децата никакви науки, защото според тях науките не били нужни за спасението на душите. Тъй като не признават брака, те непременно биха измрели, ако към тях не се присъединяваха постоянно нови членове; и макар че забраната на брака отблъсква доста много хора, а някои от най-добрите членове дори напускат поради това, обаче към тях постоянно идват толюва нови членове, че броят им непрестанно расте. Те се занимават с животновъдство, земеделие и полевъдство, сами отглеждат лен, произвеждат вълна и коприна, които предат и

* Морген — мярка за повърхност (обикновено от около 25 до 36 ара).
Ред.

тъкат в собствени фабрики. Това, което произвеждат над своите потребности, продават или обменят със своите съседи. Обикновено те работят до тъмно. В управлението има свободна за всички кантора, в която се намират книговодството и счетоводството, и всеки член от общността има право да прегледа това счетоводство, когато пожелае. Те самите не знаят колко са богати, тъй като не водят описи на своето имущество; достатъчно им е да знаят, че всичко, с каквото разполагат, е тяхно, защото не дължат никому нищо. Само веднъж в годината премятат сумите, които им дължат съседите.

Общността се дели на пет семейства (отделения), всяко от които се състои от четиридесет до осемдесет членове; всяко семейство има свое отделно домакинство и живее в голяма и красива обща сграда; *всеки получава от общия склад на общността всичко, каквото му е потребно, безплатно, и в такова количество, каквото му е нужно**. Във всяко семейство има дякон, който се грижи да получи всеки един това, от което се *нуждае*, и по възможност да *предугажда* желанията на всеки един. Облеклото им, подобно на квакерското, е просто, чисто и спретнато. Храната им е много *разнообразна и всякога първокачествена*. Според устава на общността всеки новоприет член е длъжен да предаде на общата собственост всичко, каквото има, и няма право при никакви обстоятелства да си изиска това обратно, дори и в случай на излизане от общността; и все пак общността връща на всеки, който я напуска, толкова, колкото е донесъл със себе си при влизането. Ако напуска член, който не е донесъл нищо със себе си, той няма право съгласно устава да иска никакво възнаграждение за своя труд, тъй като се е хранил и облечал за сметка на общността през времето, докато е работил; но обикновено и в такъв случай на всеки дават на изпращане подарък, ако си отива мирно и кротко.

Тяхното управление е по образа на първите християни. Във всяка общност има по двама свещенослужителни — мъж и жена, които имат на свой ред двама заместници. Тези четири духовни лица стоят начело на общността и решават всички спорове. Във всяко семейство (отделение) на общността има освен това двама старейшини с двама заместници и един дякон или управител. С имуществото на общността се разпорежда съвет, състоящ се от трима души, който наблюдава всички заведения, ръководи всички работи и води търговия със съседите. Съветът няма право да купува или продава земя без съгласието на общността. Освен това има, разбира се, надзиратели и завеждащи различни отрасли на труда; но за тях е станало правило: *никой не получава никога от никого заповеди, а на всички трябва да се въздействува с убеждение.*¹¹⁸

Втората колония на шейкерите, Ню Либанон в щата Ню Йорк, посетил в 1842 г. друг английски пътешественик на име Питкетли. Г-н Питкетли най-внимателно разгледал цялото селище, което наброявало около осемстотин жители и притежавало седем-осем хиляди моргена земя, проучил неговите работилници и фабрики, кожарски предприятия, дъскорезници и т. н. и намерил всички заведения *съвършени*. Той също се учудва на богатството на тези хора, които започнали от нищо, а сега с всяка изминала година стават все по-богати, и казва:

«Те всички са щастливи и весели; тук няма раздори, напротив, в цялото селище царн дружба и любов, във всички звена се наблюдава ред и акуратност, каквито няма равни на тях.»¹¹⁹

* Тук и по-долу в цитирания текст курсивът е на Ен г е л с. Ред.

Такива са фактите, които се отнасят до шейкерите. Те живеят, както вече се каза, на основата на пълна общност на имуществата; има десет такива общности в Съединените щати на Северна Америка.

Наред с шейкерите в Америка има и други колонии, основани на общността на имуществото. На първо място следва тук да се споменат *рапиците*. *Pan*, проповедник от *Вюртемберг*, се отделил в 1790 г. заедно със своите енориаши от лутеранската църква и преследван от правителството, заминал в 1802 г. за Америка. Неговите привърженици го последвали в 1804 г. и по такъв начин той се заселил заедно със стотина семейства в Пенсилвания. Те имали, общо взето, около 25 000 талера, с които закупили земя и земеделски оръдия. Закупената земя представлявала недокосната девствена гора и струвала колкото цялото им състояние, но те я купили на изплащане и се обединили на основата на общност на имуществото и сключили помежду си следния договор:

1) Всеки внася в общността всичко, каквото има, без да иска за това никакви предимства. В общността всички са равни.

2) Законите и наредбите на общността са еднакво задължителни за всички.

3) Всички работят само за благо на цялата общност, а не всеки само за себе си.

4) Който напуска общността, не може да иска възнаграждение за своя труд, но получава обратно всичко, което е внесъл; а този, който не е внесъл нищо и си отива мирно и кротко, получава на изплащане доброволен подарък.

5) Общността се задължава да снабдява всеки член и семейството му с всичко необходимо за живота и осигурява гледане по време на болест и на старини; ако родителите се поминат или напуснат общността, като оставят децата си, общността ще поема върху себе си възпитанието на тези деца.

През първите години от образуването на общността, когато е трябвало да разработва целината и да изплаща при това всяка година 7000 талера за купената земя, на хората, разбира се, не е било лесно. Това изплашило някои от по-богатите и те напуснали общността, като си взели внесените пари, което още повече затруднило заселниците. Но мнозинството от тях устояли непоколебимо и след пет години, в 1810 г., изплатили всичките си дългове. В 1815 г. те продали поради разни причини своето селище и отново закупили двадесет хиляди моргена девствена гора в щата Индиана. След няколко години основали тук красивия град *«Нова Хармония»*, разработили значителна част от земята, насадили лозя, засели жита, построили вълнена и памукотекстилна фабрика и ставали с всеки изминал ден все по-богати. В 1825 г. продали цялата си колония

на г-н Робърт Оуен за двеста хиляди талера и за трети път се заселили на местожителство в девствена гора. Този път те се заселили на брега на голямата река Охайо и построили града «Икономия», който бил по-голям и по-красив от всички градове, в които живеели досега. В 1831 г. в Америка пристигнал граф Леон с група немци, около тридесет души, за да се присъединят към тях. Те приели с радост тези нови пришълци, но графът настроил част от членовете против Рап, във връзка с това на едно от събранията на цялата общност било взето решение Леон да напусне заедно със своите привърженици принудително общността. Останалите платили на недоволните над *сто и двадесет хиляди талера* и с тези пари Леон основал втора колония, която обаче претърпяла крах поради лошо управление; след това членовете на колонията се разпръснали, а *граф Леон* наскоро след това се поминал в Тексас като *скитник*. Колонията на *Рап*, напротив, процъфтява и до ден днешен. За сегашното ѝ положение споменатият по-горе пътешественик Финч съобщава следното:

«Град «Икономия» се състои от три дълги и широки улици, които се пресичат от пет, също тъй широки напречни улици; в града има църкви, хотел, вълнена, памукотекстилна и копринена фабрика, специално помещение за отглеждане на копринената буба, обществен стокосклад за задоволяване потребностите на членовете на общността и за продажба на външни, природонаучен музей, различни занаятчийски работилници, стопански постройки и прекрасни големи жилища за отделните семейства с големи градини пред всеки дом. В землището на града, на дължина от два часа път и на ширина от четвърт час, има големи лозя, овощна градина от тридесет и седем моргена, нива и ливади. Членовете на общността възлизат на около четиристотин и петдесет; всички са прекрасно облечени, добре се хранят и великолепно живеят; това са весели, доволни, щастливи и добродетелни хора, които вече от много години не познават никаква нужда.

И те по едно време били с предубеждение относно брака, но сега те се женят, имат семейства и много им се иска да увеличат броя на членовете на общността, ако биха се явили подходящи хора. Тяхната религия се основава на Новия завет, но *те не се придържат към дадено вероизповедание, а разрешават всекиму да има свои собствени възгледи*, стига той да не пречи на другите и да не води спорове относно вярата. Те наричат себе си *хармонисти*. Няма платени свещеници; г-н Рап, който е на повече от осемдесет години, не е само свещеник, но и управител и съдия. Те с удоволствие се занимават с музика, уреждат понякога концерти и музикални вечери. Един ден преди моето пристигане — започването на жътвата било отпразнувано с голям концерт на полето. В техните училища учениците се учат да четат, да пишат, да смятат; изучават език, но не изучават никакви науки — точно тъй, както и шейкерите. Членовете на общността работят много повече, отколкото им е необходимо: зиме и лете от изгрев до залез слънце; работят всичко, а онези, които през зимата не работят във фабриките, намират работа при вършитбата, гледането на животните и т. н. Те притежават 75 млечни крави, големи стада овце, много коне, свине и птици; от своите спестявания давали в заем големи суми на търговците и сарафите и макар че поради банкрут загубвали значителна част от тези спестявания, все пак количеството на *сухи пари* у тях се увеличава с всяка година.

Още от самото начало те се стремели да си произвеждат сами всичко, от

каквото се нуждаят, за да купуват колкото се може по-малко от други, и в последна сметка да произвеждат повече, отколкото им е потребно; по-късно те се сдобили със стадо от сто испански овце за подобряване на овцевъдството, като заплатили за това петнадесет хиляди талера. Те били едни от първите, които започнали да изработват в Америка вълнени стоки. След това започали да отглеждат лозя, лен, построили памукотекстилна фабрика и започнали да се занимават с отглеждане на буби и обработка на коприна. Но във всеки случай те се грижат най-напред да осигурят напълно себе си, преди да продават каквото и да било.

Те живеят на семейства от двадесет до четиридесет души, като всяко семейство има отделен дом и отделно домакинство. Всичко необходимо семейството получава от обществените складове. *Те имат всичко в изобилие за всички и получават всичко безплатно и толкова, колкото пожелаят.* Когато имат нужда от облекло или обуца, отиват при шивача, шивачката или обуцаря и им се правят дрехи и обуца по техен вкус. Месо и други хранителни продукти се дават на всяко семейство според броя на членовете, те имат всичко *до насита и в изобилие.* »¹²⁰

Друга община, създадена върху основата на общността на имуществото, се заселила в Зоар, в щата Охайо. Тези хора също са *сепаратисти от Вюртемберг*, отделили се от лутеранската църква едновременно с Рап; след десетгодишни преследвания от страна на църковните власти и правителството също емигрирали. Те били много бедни и могли да постигнат целта си само благодарение на подкрепата от страна на филантропи-квакери в Лондон и Америка. Те пристигнали във Филадельфия през есента на 1817 г. начело със своя свещеник *Боймлер* и закупили от един квакер земя от седем хиляди моргена, която владеят и досега. Покупната цена, около шест хиляди талера, ще трябвало да изплащат на части. Когато пристигнали на мястото и пресметнали парите си, оказало се, че на всеки човек се падали по равно шест талера. Това било всичко, каквото имали; за земята не било платено още нито грош, а с тези няколко талера трябвало да се снабдят със семена, земеделски оръдия и запаси от продукти до следващата реколта. Те намерили гора с няколко сечища и сега им предстояло да направят тази гора удобна за обработка; но те се заловили енергично на работа, скоро привели своите места в годно за обработване състояние, а вече на следната година построили мелница за мелене на зърнени храни. *В началото разделили земята на малки участъци*, всеки от които се обработвал от отделно семейство за самото семейство и като негова *частна собственост*. Но те скоро разбрали, че така не върви: тъй като всеки работел само за себе си, те не могли да изсекат гората много бързо и да направят земята годна за обработване; те не могли изобщо да си помагат един на друг, както е редно, поради което мнозина потънали в дългове и ги заплашвало пълно обедняване. Ето защо след година и половина, през април на 1819 г., те се обединили в община върху основата на общност на имуществото, набелязали си устав и единодушно избрали за директор своя пастор Боймлер. Сега

изплатили всички дългове на членовете на общността, получили двегодишно отсрочване за изплащането на земята и започнали да работят с удвоено старание и обединени сили. При тази нова организация работите тръгнаха толкова добре, че те вече успели четири години преди определения срок да изплатят цялата покупна сума за земята заедно с лихвите; впрочем, за това, как живеят, може да даде представа следното описание на двама очевидци:

Един американски търговец, който често отивал в Зоар, описва това място като съвършен образец на чистота, ред и красота; там има прекрасен хотел, дворец, в който живее старият Боймлер, великокопен обществен парк от два моргена, са голяма оранжерия и красиви, благоустроени къщи и градини. Той описва тези хора като много щастливи и доволни, трудолюбиви и честни. Това описание било поместено във вестника на град Питсбърг (Охайо) («Pittsburg Daily Advocate and Advertiser», 17 юли 1843)¹²¹.

Споменаваният много пъти *Финч* заявява, че тази община е най-съвършената от всички общини, създадени в Америка на основата на общността на имуществото. Той дава дълъг списък на нейните богатства, разказва, че тя притежава предачница за лен, фабрика за вълнени платове, кожарско предприятие и чугунолеярна, две мелници за зърнени храни, две дъскорезници, две вършачки и много всевъзможни занаятчийски работилници. При това той добавя, че техните нивя са обработени по-добре, отколкото всички други, които видял в Америка. — «Pfennig-Magazin» оценява имуществото на сепаратистите на 170 000—180 000 талера; тези пари те са изкарали с труд за 25 години, а са започнали с това, че са имали само по 6 талера на човек. Наброяват около двеста души. Те също тъй известно време се въздържали от брак, но подобно на рапистите се отказали от това и сега встъпват в брак.

Финч привежда текста на конституцията на тези сепаратисти, която в съществените си черти се свежда до следното.

Всички длъжностни лица на общината са изборни: избират ги всички членове на общината, по-възрастни от 21 години, из собствената си среда. Тези длъжностни лица са следните:

1) *Трима попечители*, като всяка година един от тях се преизбира, а общината може да ги сменя по всяко време. Те управляват целия имот на общината и осигуряват членовете ѝ с необходимите за живота запаси от продукти, с жилища, дрехи, с храна в такива размери, в каквито позволяват обстоятелствата, без оглед на лицата. Те си назначават помощници по различните отрасли на трудовата дейност, разрешават дребни спорове и могат, заедно с общинския съвет, да издават нови наредби, които обаче не трябва да противоречат на конституцията.

2) *Директор*, който остава на своя пост дотогава, докато се ползва от доверието на общината, и който ръководи всичките ѝ работи като висше длъжностно лице; той има право да закупува и продава, да сключва договори, но по всички важни въпроси може да действува само със съгласието на тримата попечители.

3) *Общински съвет* — състоящ се от петима членове, от които всяка година един излиза и се замества от друг — и който е висшата власт на общината; заедно с попечителите и директора той издава закони, контролира другите длъжностни лица и решава спорове, ако страните не са доволни от решението на попечителите.

4) *Накрая* — *ковчезник*, който се избира за четири години. От всички членове и длъжностни лица само той има право да съхранява *парите*.

Освен това конституцията предвижда уреждането на учебно-възпитателно заведение, задължава всички членове на общината да предават завинаги цялата си собственост на общината и без право на връщане; нови членове се приемат само след като съответните лица са прекарвали една година в общината и по единодушното решение на всички членове; конституцията може да бъде изменена само в случай че две трети от членовете се изкажат за това.

Не би било трудно да продължим тези описания, защото почти всички пътешественици, които се отправят към вътрешността на Америка, посещават една или друга от споменатите колонии и *почти във всички описания на пътешествия се говори за тях*. Но *ниито един* от тези пътешественици не могъл да каже нищо лошо за тези хора; напротив, всички само ги хвалят и единственото, в което могат да бъдат упрекнати, особено шейкерите, това са религиозните предразсъдъци, които нямат обаче нищо общо с учението за общност на имуществото. Бих могъл да приведа например още трудовете на г-жа Мартино, на г-дата Мелиш и Бъкингъм и на много други, но тъй като по-горе е вече казано достатъчно и всички автори съобщават едно и също, то това не е необходимо.

Успехът на шейкерите, хармонистите и сепаратистите, както и всеобщата потребност от ново устройство на човешкото общество и произтичащите оттук усилия на социалистите и комунистите подтикнаха в последно време много други в Америка да предприемат подобни опити. Така например *Гинал, немски проповедник във Филадельфия*, организира общност, която закупила 37 000 моргена гора в щата Филадельфия, построила там повече от осемдесет къщи и вече наброява над петстотин души, *по-голямата част от които са немци*. Те имат голямо кожарско предприятие и грънчарско производство, много работилници и складове и работите им вървят много добре. От само себе си се разбира, че те живеят на основата на *общност на*

имуществото, точно тъй, както и всички общини, за които ще стане дума по-долу. — Някой си г-н *Хизби*, железозаводчик от Питсбърг (Охайо), основал в родния си град подобна община, която закупила миналата година около 4000 моргена земя близо до Питсбърг и била с намерение да създаде колония на основата на общност на имуществото. — По-нататък, в щата Ню Йорк, в *Скенителс*, има също такава колония, основана през пролетта на 1843 г.* от английския социалист *Дж. А. Колинз* заедно с тридесет съмишленици, освен това в *Минден*, в щата Масачузетс, където от 1842 г. са се заселили около сто човека; по-нататък, две общини в *Пайк-Каунт*, в щата Пенсилвания, които също били основани неотдавна; след това една от *Брук-Фарм*, в Масачузетс, където на 200 моргена земя живеят петдесет членове на общината и тридесет ученици, които построили отлично училище под ръководството на унитариянския свещеник¹²² *Дж. Рипли*; по-нататък, в Нортхемптън, в същия щат, от 1842 г. има община от 120 членове, които на своите 500 моргена земя се занимават със земеделие, животновъдство и имат дъскорезници, копринени фабрики и бояджийници, и, накрая, колония на английски емигранти-социалисти в *Екволит*, близо до *Милуоки*, в щата *Уисконзин*, която била основана миналата година от Томас *Хънт* и бързо се развива. Освен тези колонии в последно време по всяка вероятност са основани още няколко общини, но засега няма сведения за това. — Във всеки случай едно е ясно, че американците и особено бедните работници от големите градове като Ню Йорк, Филадельфия, Бостън и т. н. са взели това дело присърце и са основали много общности за уреждане на подобни колонии и че нови общини възникват по всяко време. На американците е дотегнало да си остават все така и за в бъдеще роби на шепата богаташи, които живеят от труда на народа, а при енергията и упоритостта на тази нация е очевидно, че общността на имуществата скоро ще бъде въведена в значителна част от страната.

Но не само в Америка, а и в Англия са направени опити да се осъществи общността на имуществата. Тук това учение проповядвал в течение на тридесет години хуманистът *Робърт Оуен*, който пожертвувал цялото си голямо състояние без остатък за основаване на сега съществуващата колония «*Хармония*» в *Хемпшър*. Създадената от него за тази цел общност закупила участък земя от 1200 моргена и основала там община съгласно предложенията на Оуен. Тя наброява сега над сто членове, които живеят заедно в голяма сграда и се занимават засега главно със земеделие. Тъй като се предполагало още от самото начало да се направи от тази община образец на

* В оригинала грешка: 1813 г. *Ред.*

новия обществен строй, нужен бил значителен капитал за това и досега вече са вложени в това дело около двеста хиляди талера. Част от тази сума била взета назаем и трябвало от време на време да се изплаща; това причинило редица затруднения и поради недостиг на средства много съоръжения не могли да бъдат завършени и да станат доходни. А тъй като членовете на общината не били единствените собственици на предприятието, а начело стояла дирекцията на обществото на социалистите, на което принадлежи предприятието, то и поради това понякога също възниквали недоразумения и недоволства. Но независимо от всичко това, работите си вървят по своя ред; членовете на общината се отнасят един към друг, по свидетелство на всички посетители, по възможния най-добър начин, взаимно си помагат и — въпреки всички затруднения — съществуването на предприятието сега все пак е осигурено. Главното се състои в това, че всички затруднения произтичат не от общността, а от това, че тази общност все още не е проведена напълно. Направи ли се това, членовете на общината няма да бъдат задължени да употребяват всичкия си доход за изплащане на заема и лихвите по него, а биха могли да го използват за завършване и усъвършенстване на това предприятие; освен това те биха могли сами да избират своето управително тяло, а не да зависят постоянно от дирекцията на обществото на социалистите.

Под псевдоним: «Един от онези, които сами са вървели след ралото»*, един икономист-практик, обходил цяла Англия с цел да се запознае със състоянието на земеделието и описал своите впечатления в лондонския вестник «Morning Chronicle», съобщава следното за самото предприятие («Morning Chronicle», 13 декември 1842 г.)¹²³:

Като минал през лошо обработена местност, обрасла по-скоро в буренак, отколкото в злак, той чул за пръв път в своя живот в едно наблизо разположено село нещичко за социалистите от «Хармония». Един от състоятелните хора му разказал там, че те обработват, и при това много добре, голям участък земя, че всички разпространявани за тях лоши слухове са неверни, че свещеникът би могъл само да се гордее, ако дори и половината от жителите на неговата енория биха се държали тъй достойно, както тези социалисти, и че също би било твърде желателно и земеделците от околността да даваха на бедните толкова работа и на такива изгодни условия, както правят това тези хора. Те имат свои особени възгледи за собствеността, но въпреки това се държат много добре и дават добър пример на целия окръг. Той добавил, че религиозните им възгледи са различни: едни отиват в една църква, други — в друга, и никога не говорят за ре-

* Псевдоним на Александър Сомервил. Ред.

лигия или политика с жителите на селото. На неговия въпрос двама от тях отговорили, че те нямат каквито и да било определени религиозни възгледи и всеки може да вярва в каквото си иска. Ние всички бяхме много озадачени, когато чухме, че те са дошли тук, но сега намираме, че са много добри съседи, дават на нашите съселяни добър пример за нравственост, предоставят работа на много наши бедни, и тъй като никога не правят усилия да ни натрапят своите възгледи, то ние нямаме никакви основания да сме недоволни от тях. Всички се отличават с прилично поведение и добро възпитание и никой тук, в околността, не може да каже нищо лошо за техния начин на живот.

След като слушал и от други това същото, нашият автор се отпавил за «Хармония». Като минал отново покрай лошо обработени нивя, той се натъкнал на много добре обработена площ, засята с цвекло и с прекрасна богата реколта, и казал на своя приятел, местен арендатор: ако това е социалистическо цвекло, то изглежда добро. Наскоро след това той срещнал социалистическо стадо от седемстотин овце, които също били прекрасни, а след това пристигнали в голямо, построено с вкус солидно жилище. Но в него все още не всичко било завършено: имало разхвърляни тухли и дървен строителен материал, облицовката била направена само наполовина, влизали се незасипани ями. Те влезли в сградата, където ги приели вежливо и радушно и ги развели из цялата сграда. На първия етаж имало голяма трапезария и кухня, откъдето пълните блюда се подавали с помощта на машина в трапезарията, а празните съдове се връщали в кухнята. Тази машина била показвана на посетителите от няколко деца, които се отличавали с чисто, спретнато облекло, здрав вид и умение да се държат добре. Жените в кухнята имали също чист и приличен вид; посетителят много се учудил, че те сред мръсните съдове — обядят току-що бил завършил — могат да изглеждат тъй миловидни и чисти. Самата кухня била неописуемо красиво обзаведена и лондонският архитект, който я построил, казал, че дори в Лондон ще се намерят твърде малко кухни, така съвършено и скъпо обзаведени — с тази бележка е съгласен и нашият разказвач. — До кухнята били разположени удобни пералня, баня, склад и отделни помещения, където всеки може да се умие след връщане от работа.

На втория етаж имало голям танцувален салон, а над него — много удобно обзаведени спални помещения.

Градината, на площ от двадесет и седем моргена, била отлично уредена; и изобщо навсякъде се забелязвала оживена дейност. Тук правели тухли, печели вар, строели и прокарвали улици; вече били засети сто моргена с пшеница и се предвиждало да разорат за пшеницата още повече земя; била изкопана яма за стичане на течен тор,

а от малката гора, разположена на територията на колонията, бил докаран изгорял тор (хумус) за наторяване — накратко, направено било всичко, за да се повиши плодородието на почвата.

Нашият автор в заключение пише:

«Намирам, че арендата за техния участък земя би трябвало да възлиза средно по три фунта (двадесет и един талер) за морген годишно, а те заплащат само петнадесет шилинга (пет талера). — Сделката, която те са направили, е много изгодна, стига само разумно да стопанисват; и каквото и да се говори за техните обществени домове, трябва да се признае, че те обработват превъзходно своите земи.»

Нека прибавим към това описание още няколко думи за вътрешното устройство на тази община. Нейните членове живеят заедно в голяма сграда, като всеки си има отделна спалня, подредена най-удобно; домакинството се води за всички общо, отчасти от жените, в резултат на което се пести естествено много време и труд, които се губят при водене на много малки домакинства, благодарение на което се създават големи удобства, съвсем недостъпни за малки домакинства. Така например кухненското огнище служи същевременно за затопляне на въздуха във всички стаи на сградата; студена и топла вода е прокарана с тръби във всяка стая и изобщо има и други подобни удобства и предимства, които са възможни само в обществени сгради. Децата се пращат в училище, свързано с предприятието, и те се възпитават там за сметка на общността. Родителите могат да ги видят, когато пожелаят, а възпитанието е съобразено с физическото и духовното развитие и с живота в колектива. Децата не биват измъчвани с религиозно-богословски спорове, с латински и гръцки език, но затова пък толкова повече внимание отделят на изучаване природата, на развитието на собственото си тяло и своите духовни способности и си отдъхват сред природата от макар и не толкова продължителното седене на чиновете; защото преподаването се води не само в помещенията, но много често и под откритото небе, а трудът се явява част от възпитанието. Нравственото възпитание се свежда до прилагане на едно правило: не прави на другите това, което не искаш да правят на тебе, следователно до осъществяване на пълно равенство и братска обич.

Колонията се намира, както се казва, под ръководството на председателя и дирекцията на обществото на социалистите; тази дирекция се избира всяка година от конгрес, с по един делегат от всяко отделение на това общество; тя има неограничени пълномощия в рамките на устава на обществото и е отговорна пред конгреса. Общината се управлява следователно от хора, които живеят извън нея, а при такива условия работата не може да се размине без недоразумения и разпръви; но ако дори и опитът на «Хармония» не би успял

поради горното и вследствие на парични затруднения — което впрочем няма основания да се очаква, — то това би било само допълнителен аргумент в полза на общността на имуществото, защото причина и в двата случая е това, че общността не е проведена докрай. Но въпреки всичко това съществуването на колонията е осигурено, и макар че тя не е могла така бързо да постигне успех и завърши своето устройство, все пак и противниците на общината няма да имат случай да тържествуват по повод на нейната гибел.

И тъй, виждаме, че общността на имуществото не е нещо невъзможно и че, обратно, всички тези опити са напълно сполучливи. Виждаме също, че хора, които живеят при общност на имуществото, живеят по-добре, влагат по-малко труд, имат повече свободно време за духовното си развитие и че са по-добри и по-нравствени от своите съседи, запазили частна собственост. Всичко това вече са разбрали американците, англичаните, французите и белгийците, а също и много немци. Във всяка страна има известен брой хора, които се занимават с разпространяването на това учение и са се обявили за привърженици на общността на имуществото.

Ако този въпрос е важен за всички изобщо, то той е особено много важен за бедните работници, които не притежават никаква собственост, които още утре ще изхарчат за храна получената днес работна заплата и всеки момент могат да останат без къшей хляб поради непредвидени и неизбежни случайности. На работниците тук се открива перспектива за независимо, осигурено и без грижи съществуване, за пълно равноправие с тези, които сега благодарение на своето богатство могат да превръщат работниците в свои роби. Този въпрос засяга най-много работниците. В други страни работниците образуват ядрото на партията, която се стреми към общност на имуществото, и задължение на немските работници е също да се замислят сериозно над този въпрос.

Когато работниците са обединени помежду си, когато са сплотени и преследват една и съща цел, те са безкрайно по-силни от богатите. И ако освен това работниците ще имат предвид такава разумна, насочена към благото на всички хора цел, като общността на имуществото, то в такъв случай се разбира от само себе си, че най-добрите и най-разсъдителните от богатите ще заявят за своето съгласие с работниците и ще ги подкрепят. Има вече голям брой състоятелни и образовани хора във всички области на Германия, които открито са се изказали в полза на общността на имуществото и защитават правата на народа над земните блага, заграбени от имотната класа.

*Написано от Ф. Енгелс
в средата на октомври 1844 г.*

*Отпечатано без подпис в годишника
«Deutsches Bürgerbuch für 1845».
Darmstadt, 1845*

- ¹¹⁷ Тази статия е написана от Енгелс в отговор на възраженията на противниците на комунизма, които заявявали, че той е неосъществим в действителност. Енгелс започва в началото на октомври на 1844 г., както се вижда от неговото писмо до Маркс, да пише малка брошура, за да разкаже в популярна форма «за съществуващата в Англия и Америка практика на комунизма» (вж. настоящото издание, т. 27, стр. 7). За основен източник послужила поредицата от 29 писма на английския пътешественик-оуенист Джон Финч, публикувана в «New Moral World» от 13 януари до 19 октомври на 1844 г. под заглавие «Notes of Travel in the United States» («Бележки за пътуването в Съединените щати»). Някои извадки от писмата на Финч Енгелс привежда в собствен, малко свободен превод на немски език. Статията била публикувана не във вид на брошура, а на страниците на годишника «Deutsches Bürgerbuch» («Книга за немски граждани»), който излязъл от печат през декември на 1844 г. Авторът не бил даден. Енгелс споменава тази статия в обзора на комунистическата литература в поредицата от свои статии за успехите на комунизма в Германия (вж. настоящото издание, т. 2, стр. 518). — 199.
- ¹¹⁸ Цитира се V писмо от Финч, поместено в «New Moral World», бр. 33 от 10 февруари 1844 година. — 202.
- ¹¹⁹ Цитатът е взет от кореспонденцията на Л. Питкетли «Where to, and how to proceed. Description of the Schaker Villages» («Къде и как да се започне. Описание на селищата на шейкерите»), публикувана в «Northern Star» бр. 286 от 6 май 1843 година. — 202.
- ¹²⁰ Цитират се VI и VII писмо на Финч, поместени в «New Moral World», бр. 34 и 35 от 17 и 24 февруари 1844 година. — 205.
- ¹²¹ Тук и по-долу при описание на колонията на сепаратистите са използвани VIII и IX писмо на Финч, поместени в «New Moral World», бр. 36 и 37 от 2 и 9 март 1844 година. — 206.
- ¹²² *Унитаристите* или *антитринитаристите* са представители на религиозно течение, което оспорва догмата за «триединството божие». То възникнало в XVI в. като протест на народните маси и радикалната буржоазия срещу феодалната църква. В Англия и Америка унитаризмът проникнал през XVII век. В неговите доктрини на преден план излиза морално-етичната страна на религията, в противоположност на нейната външна, обредна страна. — 208.

- ¹²³ При описанието на комунистическата колония «Хармония» в Хемпшър, основана от последователи на Оуен в 1841 г. и просъществувала до началото на 1846 г., Енгелс използва очерка на Сомервил, публикуван в «Morning Chronicle» на 13 декември 1842 г. с подписа «One who has whistled at the Plough» («Един от онези, които сами са вървели след ралото»). — 209.